Axel Månsson, Margareta Svensson, Margareta Bäck-Wiklund, Arne Nilsson, Lisbeth Stenberg och undertecknad. Vi skall tillsammans se till att en verksamhet kommer till stånd med biblioteket som bas.

Att biblioteket överhuvud kunde komma till stånd kan tacksamt tillskrivas Torsten A. A. Amundsons fond, vilken förvaltas av Kungliga Vetenskapsakademien, Centralförbundet för socialt arbete, Föreningen för forskning i socialt arbete (FORSA-Väst) samt enskilda bidragsgivare. Även i fortsättningen måste vi räkna på dessa fonders pekuniära bistånd. Dessutom bör HSFR kunna bidraga med pengar.

Den 25 oktober, invigningsdagen, var Annick Prieur inbjuden att hålla ett föredrag om Sexualitet och kön i ett kulturellt perspektiv. Annick Prieur var en av Benny Henrikssons många forskarvänner. Öppningen av biblioteket blev en fin och minnesvärd stund. Ett femtiotal personer var närvarande vid snittarna och skålarna. Sven-Axel Månssson satte upp en liten minnesplakett med bidragsgivarnas namn och de närvarande kunde minnas Benny och hans intensiva men alltför korta forskargärning.

Jan Magnusson

Ideologi eller vetenskap?

Kring debatten mellan konstruktivism och essentialism

Göran Söderström

I den moderna gay-rörelsen och forskningen kring homosexualitet har debatten mellan socialkonstruktivister och s.k. essentialister spelat en mycket stor roll. I denna artikel kommer jag att försöka kritiskt redovisa de olika ståndpunkterna inom konstruktivismen och närliggande förklaringsteorier.

Stämplingsteorin (Labeling)

Zoologen Alfred Kinsey, som i sin revolutionerande undersökning av den amerikanske mannens sexualvanor 1938-53 kunde redovisa att hela 26 procent av de intervjuade hade haft homosexuella kontakter eller reaktioner efter puberteten, såg homosexuellt beteende som en naturlig variation som kan förekomma hos alla människor. Han sökte förklaring till manifest homosexualitet i samhällets reaktion på tillfällig homosexuell aktivitet:

> En av de faktorer som i hög grad bidrar till utvecklandet av exklusivt homosexuella levnadshistorier är den bannlysning samhället utövar mot den som upptäcks ha haft kanske inte mer än en tillfällig erfarenhet. Gymnasisten blir sannolikt relegerad från skolan och, om det är i en småstad, nästan säkert driven från stan. Hans chanser att få heterosexuella kontakter är kolossalt reducerade efter detta offentliga avslöjande och han tvingas in i andra homosexuella individers sällskap bland vilka han slutligen själv utvecklar ett exklusivt homosexuellt mönster.
> (Kinsey & al 1948 s 663 [sv uppl 1949 s 678], cit. Kenneth Plummer, "Building a sociology of homosexuality" i *The making of the modern homosexual* 1981).

Kinseys förklaringsmodell kan idag förefalla roande naiv, eftersom erfarenhetsmässigt endast ett mycket litet fåtal manifest homosexuella blivit offentligt utpekade i ungdomen. Hans tankegångar togs emellertid senare upp av andra forskare på ett mera teoretiskt sätt. En av de första var Edwin Lemert (1951). Lemert anser att såväl en persons uppfattning av sig själv som hans beteende är avhängigt av den etikett eller stämpel som hans omgivning påbördar honom. Teorin vidareutvecklades av Howard Becker i studien *Outsiders: studies in the sociology of deviance* (1963). Becker refereras utförligt av Per Arne Håkansson i hans doktorsavhandling *Längtan och livsform* (1987 s 28 f). Enligt Becker är det först när en handling uppfattas och behandlas som ett normbrott av andra som det är ett avvikande beteende. Han tar upp tre orsaker till befästande av ett

tillfälligt homosexuellt beteende: ett avslöjande utpekande med ungefär de följder Kinsey anför; inlemmandet i en homosexuell grupp som rättfärdigar beteendet och ger kunskaper om hur man kan leva som homosexuell; upptäckandet tillsammans med erfarna homosexuella av de njutningar som homosexuellt beteende kan ge.

Beckers teorier har vidareutvecklats bl.a. av Farell och Morrione (1975), anhängare av den s.k. symboliska interaktionismen (se nedan). Enligt Farell och Morrione upplever en individ att andra på grund av hans beteende identifierar honom som homosexuell och reagerar mot honom i enlighet med den allmänna negativa stereotypa uppfattningen om homosexuella. För att kunna bära de psykiska påfrestningarna som omvärldens reaktion innebär söker han sig till andra homosexuella och lär sig växa in i en homosexuell roll som visserligen är mera innehållsrik men i huvudsak överenstämmer med den roll eller stereotyp för "homosexuella" som samhället i övrigt definierar. Han har fått en homosexuell identitet.

Uteblir den negativa reaktionen förblir han däremot tydligen en vanlig samhällsmedborgare:

> Om individen inte uppfattar sig som definierad och behandlad som avvikare, är det inte sannolikt att han känner ett starkt behov att ingå i homosexuella grupper. Genom att bevara integrationen i det större samhället är det sannolikt att hans avvikelse stabiliseras på den primära nivån [dvs.. tillfälliga homosexuella beteenden]. I det här fallet skulle han inte utveckla en homosexuells känslor och beteenden i en stereotyp mening.
> (1975 s 383, cit. eft Håkansson s 30)

Den nya Gay Liberation-rörelsen på 1970-talet anslöt sig entusiastiskt till stämplingsteoretikernas idéer om en fullständig integration i samhället sedan den sociala diskrimineringen bringats att upphöra; i Norden har bl.a. Wilhelm von Rosen (1982) framfört liknande framtidsperspektiv. Även de moderna nordiska förbunden för homosexuella har sett som ett framtidsmål att efter en fullständig integration avskaffa sig själva. Trots att man deklarerat "gay pride" har själva stämpeln "homosexuell" upplevts som förnedrande. Stämplingsteorin har därför fått en mycket stark ställning bland homosexuella forskare - främst i sin mera utvecklade form, socialkonstruktivismen - trots att den inte kan sägas ha fått något direkt stöd i seriös empirisk sociologisk eller historisk forskning. Ett karaktäristiskt exempel på en ideologisk framtidsvision stödd på konstruktivistisk teori ger Jonathan Katz (1983 s 173; observera likheten med dagens queer teori):

> Om namngivningen av den homosexuelle och den heterosexuelle var en epokgörande uppfinning åstadkommen under kapitalets välde, 1880-1950, har den mest avancerade, radikala och humana sexualpolitik jag nu känner till en vision av en erotisk och känslomässig utopi i vilken de två sorternas sexualitet inte kommer att nämnas. Denna långtgående ideala vision ser inte den liberala reformeringen av maskulint och feminint, heterosexualitet och homosexualitet utan den revolutionerande upplösningen av alla länkar mellan sexualbiologi och särskilda känslor eller akter. Det skulle inte längre finnas några känslor eller arbeten som är opassande för vare sig kvinnor eller män. Denna sexuella revolution skulle i själva verket avskaffa kvinna och man som vi känner dem idag.

Kritik av stämplingsteorin

Kriminologen David F. Greenberg påpekar i sitt stora översiktsverk *The construction of homosexuality* (1988 s 487) att när stämplingsperspektivet i avvikarteorin från början formulerades hävdade några av teorins mest extrema förespråkare att tillfälligt deltagande i avvikande beteende var utomordentligt vanligt, men i allmänhet helt övergående. Bara de som utpekades av myndigheterna, stämplades som avvikare och straffades eller fick undergå behandling inträdde i en karriär av vidmakthållen och systematisk avvikelse. Kritikerna påpekade emellertid att stämpling, utpekande, inte var nödvändigt eller tillräckligt för att skapa en karriär som avvikare. Även om det finns en avsevärd mängd övergående homosexuellt beteende bland ungdomar kan homosexuella som inte uppträder öppet engagera sig i homosexuella förhållanden av långtidskaraktär utan att någonsin bli utpekade som sådana av andra (Mankoff 1971).

Martin Weinberg, som tidigare studerat avvikelse ur ett interaktionistiskt perspektiv (enligt vilket identiteten baseras på hur individen uppfattar andras bedömning av honom och betydelsefulla andras allmänna värderingar), prövade tillsammans med Colin Williams stämplingsteorin på homosexuella som fått "mindre hedrande avsked" från krigsmakten. Deras resultat visade att den offentliga stigmatiseringen inte nödvändigtvis hade negativa konsekvenser för individen (Williams och Weinberg 1971). Tre år senare slutförde de båda författarna en mycket större studie, byggd på 2.400 intervjuer i det dokumenterat homofoba USA (visserligen i de redan i början av 1970-talet mer toleranta städerna New York och San Francisco) resp. två påtagligt toleranta länder, Danmark (Köpenhamn) och Nederländerna (Amsterdam) (Weinberg och Williams 1974/1975). I studien undersöktes relationerna till den homosexuella resp. den heterosexuella världen och psykologiska problem. Utgångspunkten är Kinseys "utpekarteori": blir man känd som homosexuell kan man tvingas in i en homosexuell värld som tar över andra samhälleliga roller. Faran att bli upptäckt styr det sätt även självidentifierade hanterar sin homosexualitet och kan påverka det psykologiska välbefinnandet. Problemen borde öka med ökat förtryck. Resultatet av undersökningen bekräftade emellertid inte teorierna: trots att förtrycket från samhället är större i USA mår homosexuella där lika bra som i Nederländerna och Danmark.

Författarna gör reflexionen att sociologer ofta glömmer människors förmåga att anpassa sig. Att bli känd som homosexuell kan ofta göra det lättare för en

individ än tvärtom. Bisexuella har inte större problem än homosexuella, trots att de brukar ses som slitna mellan två världar. Gamla homosexuella har inte fler problem än unga; man anpassar sig till situationen.

Konstruktivismen

"Konstruktivismen" ("social constructionists") har ingen klart formulerad egen teori. Uttrycket kan i vid mening definiera alla teoretiker som avvisar tesen att homosexualitet är en grundläggande egenskap hos individen, antingen p.g.a. födsel eller genom en mentalt sjuklig utveckling (psykodynamikernas tes). Inom den konstruktivistiska ramen ryms stämplingsteorin, interaktionismen (se nedan) och sexualvalsteorin. På samma sätt har naturligtvis "essentialismen" ingen gemensam teori: uttrycket används bara som en samlingsbeteckning för de teoretiker som i Ulrichs, Krafft-Ebings och Hirschfelds efterföljd hävdar homosexualiteten som en grundläggande egenskap hos individen[1]. Den nominalistiska konstruktivismen (jfr artikeln om rollerna) tillhör emellertid en bredare samhällsfilosofisk skola som också omfattar t.ex. den idag ganska populära nominalistiska konstteorin (konst är förenklat uttryckt det man väljer att kalla konst).

En huvudtes hos konstruktivisterna är att de homosexuella eller snarare bisexuella beteenden som förekom i det antika Grekland ("gossekärleken") liksom fortfarande i de flesta medelhavsländerna, de islamska samhällena och de latinska länderna med likartad macho-kultur, liksom i mer rituell form hos en rad naturfolk, ingenting har att göra med den moderna manifesta västerländska homosexualiteten, som man hävdar inte återfinns i andra tider eller andra samhällen.

I mer inskränkt mening avser "konstruktivismen" alltså de teoretiker (vanligen anhängare till stämplingsteorin eller den symboliska interaktionismen) som anser att den "homosexuella personligheten" konstruerades av det kapitalistiska västerländska samhället vid en viss, mycket sen tidpunkt. Konstruktivisterna utgår från Kinsey, som bestämt tillbakavisade den dittills förhärskande uppfattningen att det fanns två klart åtskilda grupper, homosexuella och heterosexuella, och däremellan endast en obestämd mellangrupp bisexuella, som alla blivit så genom födsel och arv och som från födseln är ödesbestämda att vara det ena eller det andra (1948 s 636 f; cit. McIntosh 1968 s 189). Kinsey såg det sexuella beteendet som ett ganska okomplicerat val:

> Oavsett vilka faktorer som tas i betraktande, får man inte glömma att det fenomen som skall förklaras i grunden är det att en individ föredrar en partner av det ena könet eller en partner av det andra, eller kan acceptera partner av bägge könen. Detta problem är, när allt kommer omkring, en del av ett allmännare problem som rör val i allmänhet: valet av den väg man tar, av de kläder man bär, av den mat man äter, av det ställe där man sover, och en oändlig mängd andra saker som man hela tiden väljer. Valet av partner i ett sexuellt förhållande blir bara mer betydelsefullt för att samhället i detta fallet kräver att det skall ske ett visst bestämt val, medan det inte så ofta dikterar ens val av mat och kläder.
> (Kinsey & al 1948 s 661 [sv uppl 1949 s 676]; cit. Bech och Lützen 1986 s 155.)

Kinseys ganska förenklade uppfattning av den i grunden bisexuella människan vars sexuella roll på ett begränsande sätt kom att formas av samhällets krav och reaktioner togs som tidigare nämnts upp av efterkrigstidens aktiviströrelse i USA.

"Den medicinska konstruktionen"

De "konstruktivistiska" teoretikerna från 1970-talet har tilldelat de båda tyska sexualpatologerna Westphal och Krafft-Ebing en avgörande roll i "konstruktionen" av den moderne homosexuelle. Michel Foucault skriver i första delen av sin *Sexualitetens historia: Le volonté de savoir/Viljan att förstå* (1976/1980 s 58):

> Man får inte glömma att homosexualitetens psykologiska, psykiatriska, medicinska kategori grundlades den dag - Westphals berömda artikel år 1870 [skall vara 1869] om de konträra sensationerna kan räknas som födelsedatum - då man karaktäriserade den mer som en beskaffenhet hos den sexuella sensibiliteten, ett visst sätt att kasta om det manliga och det kvinnliga inom sig själv, än som en bestämd typ av sexuella relationer. [...] *Sodomiten var en återfallssyndare, den homosexuelle är nu en art.*

Citatet, särskilt den sista meningen, här kursiverad efter Kulick, *lambda nordica* 1/1989, har blivit något av fundamentet för de konstruktivistiska forskarna, citerat som motto för den konstruktivistiska teorivolymen *The making of the modern homosexual* 1981 (Kenneth Plummer red.). Tesen är bestickande välformulerad, men såsom övertygande framgår av de senaste decenniernas historiska forskning kring homosexualitet och homosexuella subkulturer i äldre tid, historiskt oriktig[2]. Det var såsom Krafft-Ebing framhåller i sitt stora verk *Psychopathia sexualis. Mit besonderer Berücksichtigung der konträren Sexualempfindung* 1886 de homosexuella själva som lanserade tesen om en speciell medfödd kategori och presenterade sina levnadshistorier[3]. Som Hubert Kennedy (1988) visat stödde sig Westphal 1869 på Karl Heinrich Ulrichs teorier, men skildrar uttryckligen en *annan* kategori än dem vi idag definierar som "homosexuella", nämligen personer som uppfattade sig tillhöra ett annat kön *oavsett* driftsliv eller avvikande sexuella preferenser, varför han inte ansåg sig kunna använda denna redan av Kertbeny myntade term eller termen "urning" med samma betydelse eller de äldre termerna sodomi och pederasti[4]. Albert Moll framhåller 1924 i sin helt omarbetade version av *Psychopathia sexualis* (s 397) att Westphal *inte* hade identifierat *konträre Sexualempfindung* med homosexualitet och att Hirschfeld visserligen infört den nya termen "transvestit" men att begreppet först definierats i Westphals artikel. Moll understryker också i förordet att han i sin version helt skilt kapitlet "konträre Sexualempfindung", som utgår från Westphal, från kapitlet "homosexualitet"[5]. Redan 1967 påpekade också den svenske forskaren Jan Wålinder i sin avhandling *Transsexualism* (s 1) att Westphal introducerade sin term för "transsexualism", inte för homosexualitet.

Den engelske pionjären inom den homosexuella forskningen J.A. Symonds hade två år före Westphals artikel påbörjat sina teoretiska skrifter, som utgår från att homosexualitet är en medfödd variation, en åsikt som också schweizaren Heinrich Hössli formulerade redan 1819 (Karsch-Haack 1903 s 42). I Ulrichs skrifter från 1860-talets slut finner vi också en på nyvunnen erfarenhet grundad, i stort sett fortfarande i huvudsak hållbar beskrivning av hela det homosexuella spektrat.

Krafft-Ebings insats är att i Morel/Lombrosos efterföljd försöka klassificera in de homosexuella som en eller flera arter degenererade. Lika litet som Lombroso skapade tjuven och förfalskaren när han försökte urskilja och systematisera deras "kriminalantropologiska" särdrag, lika lite konstruerade Westphal och Krafft-Ebing de personlighetstyper ur verkligheten som de försökte passa in i ett morelskt degenerationsschema.

Den medicinska konstruktionen ur marxistiskt perspektiv

Det har även hävdats (av Hocquenghem 1972 och David Fernbach 1973, senare av Jeffrey Weeks i olika arbeten, även av Kulick 1989) att "konstruktionen av den homosexuella arten" skulle vara en angelägenhet för det nya kapitalistiska samhället, som därigenom avskilde en icke önskad grupp med ett beteende som utgjorde ett hot mot den nya kärnfamiljen. Enligt Fernbach uppsköt medelklassens småföretagare sin familjebildning (enligt tillgänglig statistik till 30-årsåldern) för att skapa nödvändigt kapital innan de kunde försörja hustru och barn; männens undertryckande av sitt heterosexuella sexualliv ledde till ett ökat homosexuellt beteende mot vilket samhället måste ingripa genom nya lagar för att trygga tillkomsten av nya generationer. Greenberg (1988 s 16) påpekar emellertid att slutledningen brister eftersom samhälleligt accepterade kvinnliga prostituerade stod de ogifta männen rikligt till buds. Weeks (1977 s 5 f) hävdar att när de sociala rollerna under 1800-talet blev mer klart definierade och sexualiteten ideologiskt knöts närmare till uppgiften att ombesörja befolkningens återväxt ökade det samhälleliga fördömandet av homosexualiteten. Som Greenberg påpekar är emellertid påståendet om en ökad legal repression under 1800-talets slut en klar misstolkning: samhället reagerade trots allt mildare, inte hårdare.

Kapitalismen som frigörare

Även historikern John D'Emilio kritiserar i sin recension i *The gay past* Weeks tolkning av framväxten av den nya homosexuella identiteten som en motreaktion inför en ökad fientlighet mot homosexualitet, något som enligt D'Emilio frånkänner de homosexuella deras förmåga att göra ett självständigt val beträffande sin sexuella identitet. Han finner det märkligt att Weeks som marxist inte funnit en mer direkt, materiell förklaring i anslutning till kapitalismen. D'Emilio har i *Capitalism and gay identity* 1993 utvecklat sina tankegångar vidare.

Liksom Weeks hävdar D'Emilio att den homosexuella identiteten är historiskt

konstruerad. Han framhåller emellertid att kapitalismens krossande av den gamla hantverksmässiga arbetsgemenskapen i ett hushåll och skapandet av det fria lönearbetet gav homosexuella möjlighet att överleva utanför familjen och frigjorde sexualiteten från fortplantningens tvång. Först när *individer* genom lönearbetet inte längre behövde vara en del av en ömsesidigt beroende familjegemenskap kunde man konstruera sig ett personligt liv baserat på attraktion inför sitt eget kön. Förklaringen verkar övertygande men torde ha sin tillämpning även på liknande förhållanden ända tillbaka till renässansens fria konstnärer och intellektuella.

Mary McIntoshs tolkning av den homosexuella rollen

Konstruktivismen i inskränkt mening kan sägas inledas av sociologen Mary McIntosh i hennes artikel *The homosexual role* 1968. Mary McIntosh kritiserar i sin artikel inledningsvis bl.a. den länge dominerande psykoanalytikern Irving Bieber och hans syn på homosexualiteten som en sjukdom eller ett tillstånd, en motpol till heterosexualiteten, med utgångspunkt från stämplingsteorin:

> Skapandet av en specialiserad, föraktad och bestraffad roll som homosexuell håller resten av samhället rent på ungefär samma sätt som den likartade behandlingen av olika slag av kriminella hjälper till att hålla resten av samhället laglydigt.
> (1968 s 183 f)

Hon tycker sig finna att den homosexuella rollen helt saknas i vissa kulturer liksom i vår egen kultur i äldre tider, som i stället uppvisar andra slag av homosexuellt beteende. Med "roll" menar hon här samhällets förväntningar på hur en viss kategori skall uppträda, vilket gör det möjligt att bortse från att det verkliga sexuella beteendet inte motsvarar den populära bilden. I moderna samhällen där en separat homosexuell roll kan urskiljas förväntar både de som spelar rollen och andra att en homosexuell skall vara uteslutande eller övervägande homosexuell i sina känslor och sitt beteende[6]. Därutöver finns det vissa förväntningar som särskilt återfinns hos ickehomosexuella, men som påverkar självuppfattningen hos var och en som ser sig själv som homosexuell[7]. Dessa förväntningar är:

1. att han skall vara effeminerad i sätt, personlighet eller den form av sexuell aktivitet han föredrar,
2. att sexualiteten skall spela in i alla hans relationer till andra män,
3. att han skall attraheras av pojkar och mycket unga män och troligen vara intresserad av att förföra dem.

Existensen av en social förväntan är vanligen självuppfyllande, men hon reserverar sig med hänvisning till bl.a. Michael Schofield (1965) för i vilken utsträckning detta i verkligheten är fallet - Schofield har visat att många självbekännande homosexuella i England inte är effeminerade eller intresserade av pojkar.

McIntosh anser sig inte kunna spåra någon homosexuell roll i England förrän i samband med molly-subkulturen kring år 1700 (se nedan). Denna roll tycks emellertid inte exakt sammanfalla med den moderna rollen, eftersom det i molly-subkulturen finns mycket mer betoning av effeminering och tranvestiter. Detta skulle, som Evelyn Hooker framhållit, kunna sammanhänga med att innan en homosexuell subkultur blivit institutionaliserad är det sannolikt att homosexuella uppträder på ett mera utpräglat och iögonfallande sätt för att överhuvudtaget få kontakt med varandra[8]. Under 1800-talet försvinner emellertid detta drag av transvestism och till och med de manliga prostituerade beskrivs som maskulina. I dagens Amerika å andra sidan tycks existensen av en homosexuell roll visserligen ha betydelse för förekomsten av ett homosexuellt beteende, men detta beteende är långt ifrån monopoliserat av dem som spelar rollen av homosexuella. I en analys av Kinseys siffror[9] för män resp. kvinnor kring den s.k. Kinsey-skalan tycker hon sig finna att förhållandevis fler "homosexuella" "fuskar" inom det heterosexuella området än "heterosexuella" "fuskar" inom det homosexuella. Med stigande ålder blir fler homosexuella gifta och övervägande heterosexuella.

Som avslutning framhåller hon att inte förrän forskaren börjar se homosexuella som en social kategori i stället för som en medicinsk eller psykiatrisk kan sociologen ställa de rätta frågorna om det speciella innehållet i den homosexuella rollen och om organisationen och funktionen av homosexuella grupper.

Trots sin betydelse som programskrift för efterföljande konstruktivistiska forskare är McIntoshs uppsats av mycket begränsat vetenskapligt värde. Som Stephen O. Murray (*Encyclopedia of homosexuality* s 1113) påpekar är hennes "homosexuella roll" ingen social roll i traditionell roll-teoretisk mening. Det är en falsk kategori, en fördom, jämförbar med den steppande negern med rullande ögon eller den kroknäste, ockrande juden. Liksom stämplingteoretikerna (hon hänvisar som inspirationskälla till Lemert 1951) utgår hon från att personer med "avvikande" beteenden anpassar sig till samhällets fördomsfulla kategori för individer med sådana beteenden. Som bl.a. Bray (1982), Morris (1988/89) och Humphrey (1970) visat tycks emellertid personer med även manifest homosexuellt beteende eller preferens vägra att identifiera sig med samhällets negativa "homosexuella" kategori om den ligger för långt från deras egen självsyn.

McIntosh utgångspunkt har varit den traditionella queen-rollen (jfr inledningsartikeln), vars karaktär av socialt konstruerad könsroll är uppenbar och erkänd av de flesta moderna forskare. År 1968, då hennes uppsats publicerades, hade redan män som valt queen-rollen blivit en allt mer försvinnande minoritet inom den dominerande västerländska kulturen.

Den samhälleliga "roll" eller förväntning som McIntosh presenterar är uppenbarligen en sammanblandning av de två i äldre tider vanligaste kulturellt existerande homosexuella rollerna som också McIntosh redovisar, den könsrollsolika ("effeminerad och sexuellt passiv") och åldersolika ("förför pojkar och unga män")[10]. Det kan visserligen ha sitt intresse att studera när denna fördom, denna

falska kategori först uppträder, men det är knappast signifikativt för den verkliga moderna, jämlika homosexuella rollens framträdande inom den homosexuella subkulturen. Chauncey (1985/1989, 1994) har nyligen visat hur i USA denna nya roll växte fram ur de gamla under 1900-talets första hälft.

Konstruktivism och marxism

Den (i Jacques Lacans efterföljd) psykoanalytiskt och marxistiskt orienterade fransmannen Guy Hocquenghem gav 1972 ut en debattskrift, *Le désir homosexuel*, där han tycker sig spåra konstruktionen av den homosexuella rollen till kapitalismens genombrott:

> Det kapitalistiska samhället producerar homosexuella på samma sätt som det producerar proletärer, ständigt definierande sina egna gränser: homosexualiteten är en produkt skapad av den normala världen.
> (1972/1978 s 36; övers.eft. Silverstolpe *Reporter* 1/1987)

Mary McIntosh betraktade sig på 1960-talet som marxistisk feminist och var också verksam inom den brittiska Gay Liberation-rörelsen i London. År 1977 kom hennes kollega vid universitetet i Essex, den likaså marxistiskt orienterade sociologen Jeffrey Weeks, ut med sin välkända beskrivning av den brittiska aktiviströrelsens framväxt, *Coming out*. Han utgår från McIntoshs ovan citerade stämplingsteori men anser till skillnad från henne att konstruktionen av den homosexuella rollen äger rum först under det senare 1800-talet. Detta sker i samband med att den manliga homosexuelle börjar ses som ett hot mot de stabila familjerollerna i det kapitalistiska samhället, det samhälle där kvinnorna lämnade det primära arbetet för hemmet, i vars sköte den egendomslösa massan skulle föröka sig och producera arbetskraft. Weeks hävdar vidare att samhället dessförinnan hade en mycket vag uppfattning om det homosexuella beteendets natur. Som bevis för sina teorier tar han en rad händelser, rättsskandaler och lagändringar under 1800-talets andra hälft. Weeks har med välformulerade reservationer vidareutvecklat sina teser i en rad senare skrifter.

Weeks historieskrivning kritiserades tidigt av bl.a. Bray (1982/1988 s 134 ff): är det troligt att medicinsk och straffrättslig praktik, hur mycket den än ändrades, tillsammans med skriverier av propagandister för en bättre samhällelig moral och en serie skandaler skulle ha en så djupgående effekt, och det slutligen på sociala grupper som sannolikt visste lite eller ingenting om dem? Är det vidare troligt att dessa effekter skulle ha bestått långt efter det att händelserna själva till största delen var bortglömda?

En annan kritiker av Weeks grundläggande teser är John D'Emilio, som vänder på Weeks teori om den stabila familjen (*The gay past* 1981/1985 s 218 f). Genom Weeks förklaring av den moderna homosexuella identiteten som endast ett gensvar på en fördjupad fientlighet mot homosexuellt beteende vidmakthåller han föreställningen att homosexuella inte kan göra sina egna val av sexuell

identitet. Det är enligt D'Emilio förvånande att marxisten Weeks inte har sökt en mer direkt, materiell förklaring för en ny homosexuell identitets framträdande inom ramen för kapitalismens sociala relationer. Vilken betydelse har t.ex. kapitalismens fria arbetskraft utanför en husbondes hushåll, som ger individen möjlighet att tjäna sitt levebröd oberoende av familjen, för möjligheten för män och kvinnor att fullfölja sina sexuella och emotionella preferenser för personer tillhörande deras eget kön?

D'Emilios påpekande är mycket slående om man tar i beaktande dagens situation i den majoritet av världens ickeeuropeiska samhällen där det sociala mönstret fortfarande är uppbyggt kring den starka familjen. Den homosexuelle identiteten (utom den marginaliserade queenrollen) återfinns där i stort sett endast hos västerländskt orienterade män och kvinnor som har råd och möjlighet att leva självständigt från familjens sociala och ekonomiska band.

Weeks och Foucaults senare teorier

Som Bray framhåller blir Weeks senare arbeten mindre dogmatiskt marxistiska och erkänner också annat inflytande på den sexuella rollen än kraven från den segerrika kapitalismen under 1800-talet. I ett sammanfattande inlägg till konferensen "Sexual minorities and society" 1990 (1991 s 10, 15) preciserar Weeks vad han anser bestående efter åren av kritik av hans teorier: före 1800-talet fanns homosexualitet men inga homosexuella. Med en "homosexuell" avser han en person, man eller kvinna, vars sociala kategorisering och personliga identitet är att vara homosexuell. Lesbiska och gay- identiteter är både konstruerade och nödvändiga. Konstruerade i den meningen att de är historiskt villkorliga, och därför föremål för förändring. De är nödvändiga i den meningen att utan dem skulle vi inte kunna möta arvet av fördomar och bördan av legalt och socialt förtryck som fortfarande överlever.

Förutom av McIntosh har Weeks inspirerats av Michel Foucaults maktteorier i *Folie et déraison/Vansinnets historia* (1961; eng.övers. 1967). Första volymen av *Sexualitetens historia* med det kända citatet om den homosexuelle som art kom 1976, men översattes till engelska först 1979. I de senare delarna, som skulle sysselsätta honom till hans död i AIDS, kom han att modifiera sin syn på den homosexuella rollen som en kontrollerande uppfinning av det slutande 1800-talets läkarvetenskap. Han hävdade emellertid kraftigt tesen att sexualiteten, liksom andra former av mänskliga kulturella uttryck, är skiftande och ändlöst formbar (Bob Gallagher & Alexander Wilson: intervju 1984 *lambda nordica* 2/1989). I *Sexualitetens historia* (1976/1980 s 64) jämställer han den homosexuelles, gerontofilens och fetischistens sexualitet och hävdar att den fixeras genom smak eller vana. Han avvisar vidare i enlighet med sin teori om civilisationens genomgripande betydelse varje biologisk förklaring till sexuellt beteende. Jaget är en konstruktion, en konstellation av olikartade krafter. Han vänder sig mot den "dogmatiska humanismen" som "tror att det mänskliga livets möjligheter en gång för alla är utstakade" (cit. eft. Daniel Birnbaum, DN 11/12 1991). Hans sista

teorier ligger mycket nära den fortsättning på socialkonstruktivismen som kallas "Queer Theory", den "postmodernistiska" ideologi som ifrågasätter alla kategoriers och identiteters giltighet (se föregående nummer av *lambda nordica*). Historikern Håkan Arvidsson har i en understreckare i *SvD* 10/11 1996 om Foucaults maktanalys framhållit att för Foucault är befrielsen varken mer eller mindre än frälsningen från varje form av undertryckande, inte bara från politikens, ekonomins och kulturens utvändiga tvångströja utan också från de sociala och mänskliga relationernas invärtes konstruerade järnbur. Liksom queer-teoretikerna hyllar han dekonstruktionen av den förhärskande ordningen. Weeks citerar i artikeln "Uses and abuses of Michel Foucault" (1991 s 166) ett uttalande ur den tidigare refererade intervjun:

> Vi måste inse att med våra begär, genom våra begär, följer nya former för relationer, nya former för kärlek, nya former för kreativitet. Sex är inte något ödesbestämt; sex är en möjlighet till ett kreativt liv.
> (Greger Emans övers.)

Samma betoning på den promiskuösa sexuella utlevelsen och förnekandet av den bestående emotionella relationen återfinns också hos Henning Bech (t.ex. i *Når mænd mødes* 1987). Trots ett påtagligt ökat intresse för bl.a. den s.k. läderscenen och sadomasochism motsägs denna ståndpunkt dock kraftfullt av den numer dominerande grupp i många länder vars livsformer i allt väsentligt ansluter sig till de heterosexuella, med t.ex. tidig familjebildning.

Andra exempel på konstruktivistisk historieskrivning

Alan Bray, en ung lekmannahistoriker, gav 1982 ut det uppmärksammade arbetet *Homosexuality in renaissance England*. Den kan i första hand sägas vara ett försök att med hjälp av historiska källor utveckla teorierna från Mary McIntoshs konstruktivistiska brandartikel 1968.

Bray framhåller (1982/1988 och 1987) bl.a. att "sodomi" i 1500-talets England inte bara var ett sexuellt brott utan också ett religiöst och politiskt brott, som kunde förknippas med förräderi och blasfemi. Han går igenom ett rikt litterärt material och de mycket få brottmål som finns dokumenterade från 1500-talets slut och 1600-talet och hävdar att termerna *sodomy* och *buggery* är allmänna termer som också kunde förknippas med heterosexualitet och tidelag. Sodomiter var allmänt sedeslösa, libertiner som kunde roa sig sexuellt med både män och kvinnor. Han förnekar existensen av en självständig homosexuell subkultur i London före ca 1700, men noterar att pojkprostitution[11] tycks ha förekommit allmänt under hela perioden, inte minst i samband med teatrarna och deras enbart manliga aktörer (1982/1988 s 53 ff). Bray uppställer emellertid hypotesen att även personer med uttalade homosexuella preferenser inte identifierade sig själva som homosexuella eller "avskyvärda [*abominable*] sodomiter", lika lite som de flesta nutida människorna med "tillfälliga" homosexuella beteenden. Den

traditionella skräckbilden av den kätterske och ondskefulle sodomiten låg allt för långt från vardagens erfarenhet.

Bray trycker också (utifrån ett fåtal belägg) på att manliga homosexuella förbindelser utanför London uppkom genom grannskapskontakter och hushållsband, t.ex. genom samröre mellan herre och tjänare. Han föreställer sig att sådana homosexuella beteenden innanför storhushållets ramar var massiva och outrotliga p.g.a. sena giftermål, hierarkiska förhållanden och oro för oönskade graviditeter (s 74-79).

Den kanske mest omskrivna homosexuella subkulturen vid 1700-talets början är de s.k. mollies i London. 1709 beskriver Edward Ward i sin *The secret history of the London clubs* en klubb kallad "The Mollie's Club" som samlas i en viss taverna i City där medlemmarna

> lagt sig till med alla de små fåfängligheter som är naturliga för det kvinnliga könet till den grad att de försöker tala, gå, pladdra, ge upp små skrik och träta som kvinnor gör, apande efter dem också i andra avseenden.

Liknande klubbar avslöjades och splittrades genom provokatörer från den privata moralkampanjen "the Reform Society", som hade kampen mot sodomin som ett av sina främsta mål.

Denna speciella homosexuella subkultur tas upp av Mary McIntosh i hennes tidiga konstruktivistiska artikel 1968 och av Bray liksom den amerikanske historikern Randolph Trumbach (1977). McIntosh och Bray hävdar att det är första gången man påträffar en speciell homosexuell subkultur med bl.a. egen "argot" och egna kännetecken, en subkultur där effemineringen går så långt att det knappast finns någon skillnad mellan transvestiter och homosexuella.

Trumbach tillbakavisar (1977) denna tolkning med hänvisning till exempel från äldre stadskulturer i Europa, såsom renässansens Italien och reformationens Geneve. Enligt hans mening hade i Europas större städer varaktiga men vanligen hemliga homosexuella subkulturer med egna igenkänningstecken, beteenden och "argot" funnits ända sedan 1100-talet,[12] då repressionen mot de homosexuella på allvar sätter in. De effeminerade männen i dessa subkulturer utövade med varandra homosexuella beteenden som var förbjudna, oavsett vilken roll de hade i den sexuella akten.[13]

Trumbach har senare modifierat sin ståndpunkt i en mer konstruktivistisk riktning. Han ser nu liksom Bray och McIntosh ett skifte kring år 1700, men ett skifte i norra Västeuropa beroende på att män och kvinnor blev mer jämlika men de manliga och kvinnliga könsrollerna samtidigt mer distinkta och inte som i resten av världen och i Europa före år 1700 tillät män att ha sex med pojkar eller transvestiter. Samhället bytte från ett könsrollssystem med manligt och kvinnligt till ett annat, ett system med tre rena könsroller: man, kvinna och sodomit.

Trumbach tycks här reservationslöst övertagit Brays och McIntoshs modeller, oavsett sina tidigare invändningar. Trots att han är en mycket framstående empirisk forskare har han emellertid inte kunnat finna några riktigt hållbara belägg för sin nya teori.

Konstruktionismen i Norden

Även i de nordiska länderna har socialkonstruktivismen som ideologi slagit starkt igenom i gay-rörelsen och bland homosexuella forskare. Till nordiska forskare med en (åtminstone delvis) konstruktivistisk inriktning hör som bekant bl.a. Bech, Eman, Henriksson, Kulick, Lundahl, Lützen, von Rosen och Silverstolpe liksom t.ex. finländaren Jan Löfström.

Den danske kultursociologen Henning Bech gav 1987 ut debattboken *Når mænd mødes*, som förutom "homosociala" grupper i den heterosexuella världen i övrigt huvudsakligen skildrar den homosexuella, "ytliga" subkultur som representeras av Bell & Weinbergs (1978) grupper "Functional" och "Dysfunctional" (alltså de som är homosexuellt aktiva utan att leva i parförhållanden). Han anser att dessa gruppers speciella subkultur ("den homosexuella existensformen") föds ur den moderna storstaden och vår tids speciella livsbetingelser. Han har senare framhållit att han anser de konstruktivistiska begreppen *identitet, roll, betydelse, etikett, kategori* för snäva och teoretiska. Ur sin kultursociologiska synvinkel föredrar han begreppen "livsform" eller "existenssätt":

> Frågan om den homosexuelle är en särskild modern konstruktion eller ej blir således en fråga om huruvida det homosexuella existenssättet är en särskild modern konstruktion eller inte; ("Homosexuell forskning" 1989 s 36).

Den moderne homosexuelle med sina speciella karaktärsdrag [dvs. egentligen den utåtriktade, "raggande" manlige homosexuellel är - *oavsett* vad som förorsakat hans homosexuella preferenser[14] - ett konglomerat av socio-kulturella förhållanden. Enligt Bech löser detta synsätt en mängd problem i debatten mellan konstruktivister och essentialister, eftersom alla faktorerna i detta konglomerat har särskiljande historier och några av dessa kan tänkas återfinnas vid olika tidpunkter i världshistorien (1992 s 139). Bech vill emellertid inte tro på 1990-talets mycket påtagliga tendens till "förborgerligande" av den homosexuelle som yttrar sig i tidiga och långvariga parförhållanden och homosexuella barnfamiljer liksom registrerat partnerskap: snarare kommer de heterosexuella att alltmer ta efter de homosexuellas öppna livsstil.

Den homosexuelle som samhällskonstruktion: Interaktionismen

Det kan vara svårt att skilja på konstruktivisterna i inskränkt mening, övriga anhängare av stämplingsteorin och interaktionisterna. En avgörande skillnad är att konstruktivisterna ser den homosexuella rollen som resultatet av en historisk process (med marxistiska förtecken) medan interaktionisterna huvudsakligen intresserar sig för den ständigt pågående sociala konstruktionen av den homosexuella rollen eller identiteten.

Viktiga föregångsmän för interaktionismen (förutom Margaret Mead, se ovan) är sociologerna William Simon och John Gagnon, tidigare på Kinseyinstitutet. De publicerade ungefär samtidigt med Mary McIntosh en artikel i *Journal of Health and Social Behavior* ("Homosexuality: the formulation of a sociological perspective" 1967:8 [3] s 177-185) där de pläderade för att homosexualiteten skulle studeras inte som en psykisk störning utan som en del av en allmän mognadsprocess, där de sociala inslagen är lika viktiga som de sexuella. De ser sexualiteten som ett från början odifferentierat förråd av möjligheter från vilket barnet efter mönster från sin omgivning väljer det som det tycker passar, på samma sätt som det lär sig att tala. Utan någon större eftertanke tar det intryck av sin sociala omgivning (John Gagnon, "Human sexualities" 1977 s 2).

Denna syn på sexualiteten som en mångfald av möjligheter från vilken man kan välja delades som tidigare nämnts också av Kinsey liksom av Foucault och Hocquenghem (och efter dem Weeks och Plummer). Hocquenghem skriver 1972: *Precis som heterosexuellt begär är homosexuellt begär en godtyckligt "fryst" ram i ett kontinuerligt flöde av mångfaldigheten* (cit. eft. Silverstolpe *Reporter* 1/1987). En liknande syn presenteras av Henriksson 1988 ("Säkrare sex").

Antikforskaren David Halperin understryker också i essän "'Homosexuality': a cultural construct" (1990 s 44 f) mångfalden av sexuella utlevelsemöjligheter som man påträffar inte minst inom den homosexuella subkulturen: *"sexualitet" är inte det slags ting som bara förekommer i två versioner (dvs. "hetero-" och "homo").* Homosexualiteten blir enligt hans tolkning bara en tillfällig biprodukt av den sociala process som frambringade *den egendomliga och utpräglat borgerliga skapelsen exklusiv heterosexualitet.*

Gagnon och Simon intresserar sig emellertid mer för hur barnet genom olika former av social påverkan bygger upp sin sexualitet. Den ledande symboliska interaktionisten i England Kenneth Plummer (liksom tidigare McIntosh och Weeks verksam som sociolog vid universitetet i Essex och med en grundläggande konstruktivistisk historieuppfattning) vidareutvecklar i sin första stora studie *Sexual stigma: an interactionist account* (1975) Kinseys och Lemerts stämplingsteorier men lägger tonvikten just vid identitetsutvecklingen: först när individen har antagit den homosexuella rollen, anammat den homosexuella livsstilen och utbildat den homosexuella identiteten blir den homosexuella preferensen betydelsefull. Han beskriver fyra stadier i "komma-ut-processen": upptäckt, insikt, komma ut och stabilisering.

Plummers (liksom också McIntoshs ["Postscript: 'The homosexual role' revisited" 1981 s 44-49[15]], Weeks och Bechs) tro på den enbart socialt konstruerade homosexuella rollen är emellertid ambivalent: man kan inte komma ifrån att de flesta homosexuella förklarar att de blivit klara över sin homosexuella preferens långt innan de hört talas om någon homosexuell roll. I artikeln "Homosexual categories" (1981) erkänner Plummer att detta gör honom förvirrad och att man kanske måste skilja på sexuell orientering och sexuell identitet. Plummer med-

ger också i sin introduktion till en workshop i symbolisk interaktionism vid konferensen "Homosexuality beyond disease" 1987, *Beyond childhood: organising 'gayness' in adult life*, att han också själv upplevt denna tidiga oidentifierade orientering i barndomen. Han medger också att Frederick Whitams och Robin Mathys konklusion av deras undersökning av homosexualitet i olika samhällen (1986) att homosexualitet finns i alla samhällen och att homosexuella inte väljer sin orientering liksom att orienteringen inte heller är skapad av samhället, knappast kan motsägas. Han refererar dock det försök till förklaring som konstruktivistiska teoretiker har framfört av den ständigt återkommande berättelsen om en mycket tidig homosexuell preferens: alla människor anpassar sina minnen efter ett konstruerat mönster eftersom tidiga upplevelser är ordlösa och först finner sin form när de uttrycks i ord (Sarbin red 1986). "Narrative Theory" hävdar sålunda: att skriva om sig själv skapar en själv. Denna invändning som har framförts av flera forskare (t.ex. av Pia Lundahl i *lambda nordica* 3-4/1996) är säkerligen riktig när det gäller t.ex. psykoanalytiska tolkningar (jfr Bell, Weinberg, Hammersmith 1981 s 203), men den förefaller synnerligen osannolik när det gäller ungdomar som berättar spontant utan att ha förelagts en förklaringsmodell. I artikeln "Unga homosexuella i England" (1987/*lambda nordica* 1/1989) återger Plummer ett stort antal sådana berättelser.

Motsättningen mellan resultaten från empirisk forskning och de uppställda teorierna är ett återkommande problem för de renodlat konstruktivistiska forskarna. Konstruktivismens och stämplingsteoriens karaktär av ideologi snarare än vetenskap ställer den emellertid nära ortodox marxism: forskare som bekänner sig till dessa teorier har ofta en närmast fundamentalistisk inställning som knappast rubbas av motbevis från ny forskning.

Den kulturella konstruktionen - en syntes

Som tidigare nämnts har konstruktivismen fått ett stort genomslag bland homosexuella forskare alltsedan den första Amsterdamkonferensen 1983, "Among Men, Among Women", där man också lanserade uttrycket "homosociala förhållanden". Debatten mellan "essentialister" och "konstruktivister" fortsatte med ökad häftighet på konferensen i Toronto 1985 ("Sex and State"), medan Amsterdamkonferensen 1987 ("Homosexuality, Which Homosexuality?") hade som mål och också i väsentliga avseenden lyckades att förena de båda synsätten till en funktionsduglig enhet.

Forskare som tidigare anslutit sig till den konstruktivistiska teorin har på senare år hävdat en mer nyanserad ståndpunkt. Gert Hekma framhåller i en kort forskningsöversikt 1991:

> "Gay history" behöver mer sofistikerade teorier än vad som har använts hittills. Den måste förflytta sig bortom socialkonstruktivismen och en lättvunnen kritik av en essentialism som i verkligheten inte försvaras av någon.
> ("Homosexual behavior in the nineteenth-century Dutch army" s 270).

Den amerikanske sociologen och kriminologen David F. Greenberg, "social-konstruktivist" mera till namnet än till uppfattningen, framför i den vetenskapliga slutdiskussionen av sin stora översikt "The construction of homosexuality" 1988 likartade synpunkter på den sociala konstruktionen av den homosexuella rollen. Trots en hård vetenskaplig kritik av konstruktivismen i inskränkt mening, inte minst Foucaults teser, och stor förståelse för de "essentiella", genom årtusendena konstanta dragen hos homosexualiteten understryker han samhällets och de skiftande kulturernas avgörande betydelse för den homosexuella rollen vid varje tidpunkt och i varje kultur. Han påpekar att begreppet inte skapar företeelsen, men kan vara avgörande för möjligheten att leva ut den. Han citerar (s 488) efter Sandra Gregory Lewis ("Sunday's women: lesbian life today" 1979 s 20) en lesbisk kvinna som kom ut som lesbisk vid vuxen ålder men som gift sig som sextonåring för att komma hemifrån:

> Jag var inte kär i den mannen. Det fanns ingen romans inblandad, det var bara en väg ut...Jag visste att mitt äktenskap var ett helvete, men jag utgick från att det var så det förutsattes vara, så jag bara accepterade det. Jag hade inte ens hört ordet "lesbisk" innan jag var trettiotvå och hade fyra barn. Min man var den förste som använde ordet tillsammans med mig. Han sa att han trodde jag var en! Jag tänkte efter och beslöt att ta reda på om det var så.

Greenberg påpekar vidare att de år vissa homosexuella ägnar åt att resultatlöst försöka anpassa sig till gällande konventioner beträffande kön och sexuell orientering talar mot de mest extrema teorierna om sexuell formbarhet (jfr behaviorismen och interaktionismen):

> Å andra sidan måste man förmoda, i avsaknad av varje bevis som knyter ihop det speciella sexuella beteendet hos melanesierna med genetiska skillnader, att om en klunga melanesiska spädbarn överflyttades till USA för att adopteras skulle få av dem senare söka få till stånd de slags pederastiska förhållanden i vilka de annars skulle ha införts på Nya Guinea eller som vuxna ta yngre homosexuella partners. [...] Där samhälleliga definitioner av vad som är lämpligt eller olämpligt uppförande är klara och bestående, med positiva reaktioner på anpassning till gruppen och negativa till motsatsen, kommer praktiskt taget alla att anpassa sig oavsett genetiskt arv och i betydande utsträckning oavsett personlig psykodynamisk utveckling.(S 487)

Den samhälleliga miljöns betydelse för utvecklande av homosexuella roller erkändes också av forskare långt före socialkonstruktivisterna. Antropologen Margaret Mead (1901-1978) fastslog redan kring 1930 med sina banbrytande studier av olika "primitiva" kulturer de traditionella könsrollernas relativitet. Även en i grunden konservativ forskare som Hans Giese ("Der homosexuelle Mann in der Welt") framhåller 1957/58 i anslutning till Margaret Mead:

> Rollfördelningen visar inte på konstanta biologiska förutsättningar, utan på skiftande sociala eller kulturella förutsättningar. Vad som i en gemensamhetssituation blir deklarerat som "norm", som man anpassar sig efter, vad som gäller som "passande" och som "förbjudet", är inget bestående, så att säga över tiden stående begrepp, utan gäller ibland bara för en bestämd värld. Det reglerande, styrande inflytandet på driftslivet är avhängigt av den horisont i vilken en offentlighet, ett samhälle konstituerar sig.
> (1972 s 228)

I sin utmärkta introduktion till symposierapporten *Bisexualitäten* 1994 redovisar den ledande tyske sexualforskaren och sociologen Erwin J. Haeberle, själv närmast tillhörande den socialkonstruktivistiska skolan, utförligt (här sammanfattat) konstruktivisternas sex viktigaste ideologiska invändningar mot essentialism baserad på naturvetenskaplig grund, särskilt när den som i den Ulrichs/Hirschfeldska traditionen används som försvar för de homosexuellas rättigheter:

1. Naturvetenskapen har hittills aldrig befriat människan - tvärtom har den alltför ofta missbrukats för att motivera det värsta slaget av förtryck, t.ex. under nazitiden.
2. Entydigt medfödda biologiska egenskaper som hudfärg och könstillhörighet har på intet sätt skyddat t.ex. svarta och kvinnor från deklassering.
3. Det är mycket naivt att tro att man kan tygla människor med fördomar i deras diskrimineringsvilja genom vetenskapliga argument.
4. Påvisandet av ett somatiskt anlag som s.a.s. skulle "urskulda" homosexuella förhållanden ställer frågan om hur man moraliskt skall värdera homosexuella beteenden hos människor som saknar dessa anlag. [I den svenska debatten på 1930-talet om homosexualitetens avkriminalisering diskuterades möjligheten att endast avkriminalisera homosexuella akter av "födda" homosexuella, medan övrig homosexualitet fortfarande skulle vara straffbar.]
5. Påvisandet av en "homosexuell gen" skulle i vår tid av genmanipulation kunna leda till att foster med denna gen aborterades, eller omvänt lesbiska mödrar säkra att deras barn själva blev homosexuella eller rentav inplanterandet av en homosexuell gen i länder med stort födelseöverskott förhindra att den fattiga befolkningen i nästa generation fortplantade sig.
6. Med hänvisning till det kontinuum mellan homosexuellt och heterosexuellt betende som bl.a. Kinsey påvisat kommer man också att kunna påvisa en "bisexuell gen"?

Alla frågor utom den sista är, hur korrekta de än kan vara, rent ideologiska inlägg i debatten om gayrörelsens strategi.

Rädslan för tredje könet-rollen

Ett karaktäristiskt inslag i debatten mellan "essentialister" och "konstruktivister" i vid mening är konflikten mellan dem som ser de homosexuella som inte fullt manliga resp. kvinnliga (Hirschfelds "Zwischenstufen" [mellanformer] och Ulrichs "tredje kön) och de homosexuella som förtrytsamt hävdar att de är helt manliga, för att inte säga supermanliga, resp. kvinnliga. I Hirschfelds Tyskland hade många svårt att känna igen sig i de biologiska hybrider Hirschfeld ständigt presenterade i ord och bild i sina många upplysningskrifter som hörande till "det tredje könet". Liksom de anglosaxiska aktivisterna - Whitman, Symonds, Carpenter - kände många av de tyska homosexuella ett förakt för de effeminerade, "die Tanten", och svärmade för viril manlighet. Kretsen kring Adolf Brand och tidskriften *Der Eigene*, hävdade rätten att sätta sig över den samhälleliga moralen och hyllade det antika Grekland med dess kroppsliga skönhetsideal och dess maskulina gossekärlek. Anarkist-pederasterna såg kampen för den homosexuella kärleken bara som en del av kampen för den fria människans rätt att handla efter egen lust utan samhälleligt tvång så länge man inte skadade andra. Kritikerna mot Hirschfelt underströk de bisexuella möjligheterna hos alla människor: man förälskar sig i *individer* oavsett kön, inte i "män" resp. "kvinnor".

Många av den första generationen homosexuella forskare efter Stonewall ger på samma sätt intryck av att vilja rättfärdiga sin egen homosexuella preferens med att det är ett frivilligt val med positiva förtecken som alla kan göra så snart samhällets fördomar undanröjts. Det har bl.a. påpekats att Foucault under många år levde ett dubbelliv som "smygbög" och lät erotiskt kylslagna heterosexuella förhållanden kamouflera sina fördolda homosexuella aktiviteter innan han i *Sexualitetens historia* beskrev sexualiteten som något ändlöst formbart som fixeras genom smak eller vana[16]. När professor John De Cecco, sedan 1978 huvudredaktör för *Journal of Homosexuality* och mångårig forskare vid San Francisco State University kring homosexualitet, intervjuas av Lawrence Mass (1990) argumenterar han mycket upprört mot Richard Greens slutsatser i *'The sissy boy' syndrome* om ett starkt samband mellan könsrollsöverskridande i barndomen och homosexualitet som vuxen därför att resultaten återigen patologiserar homosexualiteten och därför är att betrakta som homofoba. De Cecco hävdar i likhet med Foucault och Kinsey att:

> orsaken till att man lägger sig till med en vana i stället för en annan, som sexuell orientering (vad det nu är för något), inte i högre grad kan återföras på en enda orsak i det förflutna än om man föredrar Michelangelo före Picasso.

Han säger sig vara fullständigt enig med den tidigt i sitt författarskap och sitt privatliv homosexuellt framträdande författaren Gore Vidal (jfr rec. av Katz bok i detta nummer av *lambda nordica*) om att homofobi är en galenskap och att bekämpa den genom att hävda att man tillhör en undergrupp av mänskligheten

skapad av biologin eller konstruerad av historien också är galenskap. Liksom Adolf Brand och hans krets har Vidal uttryckt starkt förakt för feminina och passiva homosexuella och hävdat att huvudpersonen i hans kända bok *The city and the pillar* (1948) är en normal man som helt enkelt tycker att sexuellt umgänge med manliga naturer är att föredra.

På Mass' fråga till De Cecco hur denne kan förklara alla de "bisexuella" män och kvinnor som verkligen *önskade* att vara heterosexuella men som misslyckats i sina äktenskap därför att de personer de verkligen attraherats av varit av samma kön och där varken aversionsterapi, fängelsestraff, fysiskt våld eller förlust av arbete och barn kunnat ändra deras preferenser svarar De Cecco undvikande att han aldrig har träffat någon som gift sig för att "kurera sig" från sitt homosexuella uppträdande, även om han har hört att det skulle finnas mängder av dem. Om det finns sådana människor tillhör de en klass av "doktrinära idioter" som föredrar mirakulösa konverteringar i stället för att lära sig hur man lever sitt liv. Vem kan veta att vad de *verkligen åtrår* idag är vad de *verkligen önskar* några få månader eller år senare? Homosexualitet är aktiviteter, inte människor.

Noter

1. Ett exempel på en "essentialistisk" ståndpunkt utgör sexualhistorikern Vern L Bullough (1979 s 52 f): Homosexualiteten kan enligt Bullough i själva verket anses alltid ha existerat, även om inte i något samhälle exklusiv homosexualitet existerat för någon större del av befolkningen. Många samhällen i det förgångna har emellertid tolererat homosexualitet som en fas, och uppmuntrat homoerotiska relationer mellan unga vuxna, huvudsakligen män, förutsatt att dessa män senare gifte sig och fick barn. Andra samhällen har tillåtit ett fåtal individer att förbli ogifta, att klä sig i det andra könets kläder, eller att leva som det motsatta könet.
2. Historikern Randolph Trumbach framhöll som inledare till en paneldebatt vid City University of New York 1995 om "Gender and the homosexual role": "Det är vanligtvis så inom vetenskapen att en bok har större tyngd än ett enskilt citat, men för vissa står Foucaults auktoritet över beviskraften. [...] Men han publicerade aldrig någon seriös analys av sina bevis, och bara hans trognaste lärjungar fortsätter att åkalla sin mästares namn." (Cit. eft. Jens Rydströms transkription.)
3. Foucault, som saknade de kunskaper vi nu har om de homosexuella aktivisternas insatser, tolkade det istället felaktigt och omvänt som att psykiatrikernas lansering av olika kategorier och underkategorier av homosexualitet, inversion, pederasti och "psykisk hermafrodism" gjorde det möjligt för "homosexualiteten" att börja tala i egen sak och hävda sin legitimitet eller naturlighet med användande av samma vokabulär, samma kategorier enligt vilka den var radikalt förnekad, jfr cit i Weeks 1981 s 108.
4. Det förefaller inte sannolikt att Foucault verkligen har läst Westphals artikel i original. Som Edward Stein (1990/1992 s 17) påpekar uppger Foucault inte bara fel år på uppsatsen (även Moll 1924 s 572 uppger emellertid 1870 som tryckår: årgången omfattade 1869/70) utan också fel namn på tidskriften: *Archiv für Neurologie* i stället för *Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten*.
5. Han framhåller att sammanblandningen tidigare var förklarlig - hans egna stora verk över

homosexualiteten 1891 hade ju också haft titeln "Die konträre Sexualempfindung".

6. Begreppet "roll" är här knappast relevant; det rör sig närmast om en definition.
7. Mary McIntosh talar i realiteten här bara om manliga homosexuella.
8. McIntosh anser att detta bekräftas av det faktum att lesbiska i vårt samhälle är mer iögonfallande än manliga homosexuella, ett något förvånande påstående som möjligen grundar sig på hennes eget val av en traditionell lesbisk butch-roll med manskläder och kort hår.
9. Hon beklagar att Kinsey i detta fall gjort avsteg från sin vanliga behavioristiska ståndpunkt och vägt in även "psykologiska reaktioner", dvs känslomässiga preferenser.
10. Uppfattningen att effeminerade homosexuella "förför" unga män kan dock ha en viss grund i kulturer som medelhavsländerna, Latinamerika, Filippinerna och Polynesien, eftersom könsmogna unga ogifta män som inte har tillgång till sexuellt umgänge med flickor av tradition där utgör queen-gruppens vanligaste partner. Queen-gruppen har dock generellt inget intresse av yngre pojkar.
11. Bray citerar bl.a. John Florio som i sitt italiensk/engelska lexikon 1611 översätter den italienska termen "catamito" med några för engelsmännen uppenbarligen välkända termer: en som är hyrd för att synda mot naturen, en ingle, en ganymede. (1982/1988 s 53).
12. I sitt inledningsanförande till paneldebatten "Gender and the social role" vid City University of New York 1995 sätter han framväxten tillbaka till 300-talet.
13. I ickekristna samhällen kunde däremot alla män engagera sig i homosexuellt beteende, förutsatt att de var penisinförande och fortsatte att ha sexuella relationer med kvinnor. Den mottagande partnern måste dock antingen ha den övergående statusen av av ung pojke eller den permanenta av vuxen med "tredje könet roll" - beroende på de skilda kulturerna dominerade den ena eller den andra rollen (jfr Trumbach 1988/89). Trumbach såg alltså tre skilda varianter av homosexuell utveckling.
14. Bech deklarerar här en annan syn än de strikta konstruktivister som anser att även preferensen är en samhällelig konstruktion (*lamda nordica* 1989/3-4 s 269).
15. Mary McIntosh hävdar idag inte att homosexualiteten skulle vara ett frivilligt val men antar att homosexualitet kan ha olika orsaker. Hon menar också att människor med homosexuella preferenser kan ha funnits i alla tider, men att de homosexuella identiteterna skiftat starkt genom tiderna och i olika samhällen (pers. meddelande till förf).
16. Det må vara förlåtligt att här infoga ett personligt bidrag till bilden av Foucaults sexuella profil. Under hans tid som fransk lektor i Uppsala i slutet av 1950-talet mötte jag honom några gånger genom gemensamma bekanta. Genom samma bekanta fick jag höra att hans stadiga flicksällskap klagade över att hon aldrig träffat någon som var "så kall i sängen". Några år senare lärde jag känna en ung man som samtidigt hade haft sexuellt umgänge med Foucault i Uppsala och däremot inte hade några klagomål på hans sexuella engagemang. Efter Foucaults "komma ut"-process sägs han också ha varit angelägen att ta igen vad han förlorat, inte minst i SM-miljö.

Litteratur

Bech (1992): "Report from a rotten state" i *Modern homosexualities* 1992.

Bech, Henning (1987) *Når mænd mødes. Homoseksualiteten og de homoseksuelle.* København 1987.

Becker, Howard S. (1963): *Outsiders: studies in the sociology of deviance* New York 1963.

Bieber, Irving (1962): *Homosexuality: a psychoanalytic study of male homosexuals* New York 1962.

Bray, Alan (1982): *Homosexuality in renaissance England* London 1982.

Bullough, Vern L. (1979): *Homosexuality: a history* New York 1979.

D'Emilio, John (1993): "Capitalism and gay identity" i Snitow, Ann; Stansell, Christine; Thompson, Sharon red.: *Powers of desire* New York 1993

Dubermann, Martin; Vicinius, Martha; Chauncey, George red.: *Hidden from history* New York 1989.

Farell, Ronald A. och Morrione, Thomas J. (1975): "Conforming to deviance" 1975 i Farell, Ronald A. och Swigert, Victoria Lynn red.: *Social deviance* Philadelphia 1975.

Fernbach, David (1973): "Toward a marxist theory of gay liberation" i *Socialist Review* 28 [omtryckt med ett postskriptum 1980 i *Pink triangles* 1980.]

Foucault, Michel: *Folie et déraison* Paris 1961

Gagnon, John och Simon, William (1967): "Homosexuality: the formulation of a sociological perspective" *Journal of health and social behavior* 1967:8.

Gagnon, John (1977): *Human sexualities* Glenview 1977.

Giese, Hans: *Der homosexuelle Mann in der Welt* München [1972].

Green, Richard (1987): *The "sissy boy syndrome" and the development of homosexuality* New Haven 1987.

Haeberle, Erwin (1994) och Gindorf, Rolf red.: *Bisexualitäten. Ideologie und Praxis des Sexualkontaktes mit beiden Geschlechtern* Stuttgart 1994.

Halperin, David (1990): "Homosexuality: a cultural construct" i densamme *One hundred years of homosexuality* New York 1990.

Hekma, Gert (1991): "Homosexual behavior in the nineteenth-century Dutch army" 1991.

Henriksson, Benny (1988): *Säkrare sex* Stockholm 1988.

Hocquenghem, Guy (1972): *Le désir homosexuel* 1972 (eng.övers. "Homosexual desire", med lång kommenterande introduktion av Weeks, London 1978)

Karsch-Haack, Ferdinand (1903): *Der Putzmacher von Glarus, Heinrich Hoessli* Leipzig 1903 (Omtryckt i *Documents of the homosexual rights movements in Germany, 1836-1927* New York 1975.)

Katz, Jonathan Ned (1983): *Gay/Lesbian almanac: a new documentary* New York 1983.

Kennedy, Hubert (1988): *Ulrichs: the life and works of Karl Heinrich Ulrichs, pioneer of the modern gay movement* Boston 1988.

Kinsey, Alfred et al. (1948): *Sexual behavior in the human male* Philadelphia 1948.

Krafft-Ebing, R. von (1886): *Psychopatia sexualis, mit besonderes Berücksichtigung der conträren Sexualempfindung* Stuttgart 1886.

— /Moll, Albert (1924) : *Psychopatia sexualis, mit besonderes Berücksichtigung der conträren Sexualempfindung* Stuttgart 1924.

Lemert, Edwin M. (1951): *Social pathology* 1951.

Lewis, Sandra Gregory (1979): *Sunday's women: lesbian life today* Boston 1979.

Mankoff, Milton (1971): "Societal reaction and career deviance: a critical analysis" i *Sociological Quartely* 12 1971.

Mass, Lawrence D. (1990): *Homosexuality as behavior and identity: dialogues of the sexual revolution* Binghampton 1990.

McIntosh, Mary (1968): "The homosexual role" (omtryckt i Plummer red. *The making of the modern homosexual* London 1981 och Stein, Edvard red. *forms of desire* London 1992.)

Plummer, Kenneth (1975): *Sexual stigma: an interactionist account* Boston 1975.

— (1981a): "Homosexual categories: some research problems in the labelling perspective of homosexuality" i densamme red.: *The making of the modern homosexual* London 1981.

— (1981b): "Building a sociology of homosexuality" i densamme red.: *The making of the modern homosexual* London 1981.

— (1987) "Beyond childhood: organising 'gayness' in adult life" konferensen *Homosexuality beyond disease* Amsterdam 1987.

Rosen, Wilhelm von (1982): "Den homosexuella historiska traditionen" i Hansson, Johan red.: *Homosexuella och omvärlden* Stockholm 1982.

Sarbin, Theodore red.: *Narrative psychology: the storied nature of human conduct* 1986.

Schofield, Michael (1965): *Sociological aspects of homosexuality: a comparison study of three types of homosexuals* Boston 1965.

Simon, William och Gagnon, John (1967): "Homosexuality: the formulation of a sociological perspective" *Journal of health and social behavior* 1967:8.

Stein, Edward red.: *forms of desire: sexual orientation and the social constructionist controversy* London 1992.

Trumbach, Randolph (1977): "London's sodomites: homosexual behavior and western culture in the eighteenth century" *Journal of social history* 11 1977.

— (1989): "Sodomitical assaults, gender role, and sexual development in eighteenth-century London" i Gerard, Kent och Hekma, Gert: *The pursuit of sodomy: male homosexuality in renaissance and enlightenment Europe* New York 1989.

— (1989):"The birth of the queen: sodomy and the emergence of gender equality in modern culture" i Duberman et al. red: *Hidden from history* New York 1989.

— (1990): "Sodomy transformed: Aristocratic libertinage, public reputation and the gender revolution of the 18th century" 1990.

Unger, Christina: *Makten och fattigdomen. Fattigpolitik och fattigvård i 1600-talets Stockholm* Stockholm 1996.

Weeks, Jeffrey (1977): *Coming out: homosexual politics in Britain from the nineteenth century to the present* London 1977.

— (1980): "Capitalism and the organisation of sex" i *Homosexuality: power and politics*" 1980.

— (1981a)"Discourse, desire and sexual deviance" i Plummer, red.: *The making of the modern homosexual* London 1981.

— (1981b): *Sex, politics and society: the regulation of sexuality since 1800* London 1981.

— (1986): *Sexuality* New York 1986.

— (1991): *Against nature: essays on history, sexuality and identity* London 1991.

Weinberg, Martin S. och Williams, Colin J.(1974): *Male homosexuals: their problems and adaptation* Oxford 1974.

Westphal, C.F. (1869): "Die conträre Sexualempfindung. Symptom eines neuropatischen (psychopathischen) Zustand" *Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten*, II Band 1. Heft Berlin 1869.

Williams, Colin J. och Weinberg, Martin S.(1971): *Homosexuals and the military: a study of less than honorable discharge* New York 1971.

Wålinder, Jan: *Transexualism: a study of forty-three cases* Göteborg 1967.

Ideology or science?

A critical review of the various constructivist theories and their historical background backed up by detailed quotes from various researchers. Social constructivism is viewed by the author mainly as an ideological movement, a desire to shake loose from the old dominate socially constructed prejudices about homosexual behavior and homosexuals.